

9. Тамарченко Н. Д. Методологические проблемы теории рода и жанра в поэтике жанра XX века / Теория литературы. В 3 т. Москва: ИМЛИ РАН, 2003. Т. 3. 592 с.
10. Тюпа В. И. О границах нарратологии. Материалы международной конференции. URL: <https://netrefs.ru/v-i-tyura-o-granichah-narratologii.html> (дата звернення : 15.02.22).
11. Шевченко Т. М. Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця XX – початку XXI ст. : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 584 с.
12. Шевченко Т. Н. Есей: у пошуках національної (само)ідентифікації. Проблеми сучасного літературознавства. 2017. Вип. 25. С.79-92.

УДК 821.161.2'06-3Дрозд.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.50>

ПРОЗА В. ДРОЗДА 1970–1980-Х РОКІВ: ДО ПРОБЛЕМИ СПРИЙНЯТТЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЯМИ

PROSE BY V. DROZD 1970–1980S: TO THE PROBLEM OF PERCEPTION BY LITERARY CRITICS

Гладкова М.В.,

orcid.org/0000-0002-0941-6227

аспірантка кафедри історії української літератури

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

У статті розглянуто науково-критичні студії, присвячені творчості В. Дрозда – українського письменника другої половини XX століття. З'ясовано, що в його мистецькій спадщині реалізуються дві художні тенденції: для першої властиве домінування соцреалістичного канону, натомість у другій яскраво виражаються риси химерної прози, яка, на думку літературознавців, стала перехідною ланкою від модернізму до постмодернізму.

Доведено, що попри певну ідеологічну заангажованість та типовість зображуваного матеріалу, твори першої групи («Добра вість», «Ритми життя», «Дорога до матері», «Земля під копитами», «Інна Сіверська, суддя» тощо), як і химерні, репрезентують авторський художній світ, де вектор уваги скерований на зображення людини як особистості, а не частини колективу (опозиція «я–ми»).

Виділено два етапи вивчення доробку епіка 1970–1980-х років зі своїми особливостями, а саме радянський і пострадянський. Виявлено й структуровано провідні аспекти аналізу в окресленому періоді. Перший етап – з 1970-х до кінця 1980-х років – представлений публікаціями В. Агеєвої, В. Брюггена, П. Варгатюка, В. Дончика, М. Жулинського, М. Кодака, Л. Маляренко, О. Парасунько, С. Пінчука, Л. Санова, Н. Чорної та інших. Він свідчить про значний інтерес до творчості В. Дрозда, у якій переважають риси соцреалізму, що зумовлюється актуальністю текстів такого типу в радянській літературі. Критики досліджують образну систему, сюжетно-композиційну специфіку, стиль, особливості нарації, ідейно-тематичну спрямованість художніх зразків тощо. Другий етап вивчення прози митця триває з 1990-х років і до сьогодні. З'ясовано, що нову генерацію науковців більшою мірою цікавить химерна спадщина письменника, тому його інші твори залишаються малодослідженими в сучасному літературознавстві. До розгляду текстів автора, у яких домінують соцреалістичні риси, у цьому періоді звертаються С. Андрусів, Ю. Бадзьо, Л. Донченко, І. Кропивко, О. Січкач, Л. Тарнашинська та інші. Вони аналізують жанрово-стильове розмаїття, поетику характеротворення, наративні стратегії, психологічний інструментарій, філософське підґрунтя в його доробку тощо.

Доведено, що вивчення мотивних домінант прози В. Дрозда 1970–1980-х років є перспективним та потребує подальшого ґрунтового вивчення.

Ключові слова: українська література XX століття, літературна критика, рецепція творчості, В. Дрозд, реалістична модель світу, індивідуальний стиль, соцреалістичний канон.

The article examines scientific and critical studies on the work of V. Drozd, Ukrainian writer of the second half of the twentieth century. It was found that two artistic tendencies are realized in his artistic heritage: the first is dominated by the socialist-realist canon, while the second clearly shows the features of bizarre prose, which, according to literary critics, has become a transitional link from modernism to postmodernism. It is proved that despite a certain ideological bias and typicality of the depicted material, works of the first direction («Good News», «Rhythms of Life», «The Road to Mother», «Land Under the Hooves», «Inna Siverska, the Judge», etc.) and chimerical, represent the author's artistic world characterized by attention to the hero's microcosm and his portrayal first of all as an individual, and only then as a part of the community (opposition «I – we»).

There are two stages in the study of the epics of the 1970s and 1980s with their own characteristics, namely the Soviet and post-Soviet. The leading aspects of the analysis of his prose in the outlined period are revealed and structured. The first stage – from the 1970s to the end of the 1980s – is represented by the investigations such critics as V. Aheieva, V. Briuhnen, P. Vargatiuk, V. Donchuk, M. Zhulynsky, M. Kodak, L. Malyarenko, O. Parasunko, S. Pinchuk, L. Sanov, N. Chorna,

and others. The first stage indicates a significant research interest in the work of V. Drozd, which is dominated by features of socialist realism, due to the relevance of texts of this type in Soviet literature. Scholars examine the image system, plot-compositional specifics, poetics features, narrative style, the ideological and thematic orientation of artistic samples, etc. The second stage of the author's prose studying lasts from the 1990s to the present day. The new generation of literary critics proved to be more interested in the master's chimerical work, so his works, which is dominated by features of socialist realism, remain little studied in the modern literary field. S. Andrusiv, Yu. Badzo, L. Donchenko, I. Kropyvko, O. Sichkar, L. Tarnashinska and others turn to the analysis of V. Drozd's such texts in this period. They consider genre and style diversity, poetics of characterization, narrative strategies, psychological tools, philosophical background in art samples, and more.

In the course of the analysis, it is proved that the motive dominants examination of prose by V. Drozd of 1970–1980s proves to be a perspective one and therefore requires further an in-depth study.

Key words: Ukrainian literature of the XX-th century, literary criticism, reception of creativity, V. Drozd, realistic model of the world, individual style, canon of social realism.

Постановка проблеми. В. Дрозд (1939–2003) – представник української літератури другої половини ХХ століття, художній світ якого репрезентується дуальною моделлю, а саме втіленням догматів соцреалістичної поезики або ж їх обігруванням (химерна проза). Необхідно зазначити, що сучасні дослідники більшою мірою звертають увагу на вивчення химерного доробку автора. Науковці С. Андрусів [2], Л. Тарнашинська [44], О. Січкач [39; 41] розглядають особливості жанрово-стильового поділу його зразків. Л. Донченко [11], І. Кропивко [28], О. Січкач [39; 40; 41], Р. Ткаченко [45] та інші пишуть про поезику характеротворення, психологізм, філософське підґрунтя, проблемно-тематичну специфіку в «традиційних» [39] текстах епіка тощо. Незважаючи на це, на сьогодні відчувається потреба в написанні ґрунтовної студії, котра висвітлює рецепцію радянської спадщини В. Дрозда.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уважаємо за потрібне виокремити два етапи вивчення творчості майстра 1970–1980-х років – радянський (1970–1980-ті роки) і пострадянський (з 1990-х до сьогодні). Зазначмо, що аналіз його творів, у яких панують риси соцреалістичної поезики, більшою мірою представлений розвідками радянських науковців: В. Брюггена [5], П. Варгатюка [6], В. Дончика [12; 13; 14], М. Жулинського [25], М. Кодака [26], О. Парасунько [33], С. Пінчука [35], Л. Санова [36; 37], М. Слабошпицького [12], Н. Чорної [48] та інших. У сучасному літературознавстві до окресленої проблеми звертається Ю. Бадзьо [3], І. Кропивко [28], Н. Семененко [38], О. Січкач [39; 40; 41], Л. Тарнашинська [44], Р. Ткаченко [45] та інші. Важливо наголосити: О. Січкач відзначає, що «традиційна» [41, с. 6] проза В. Дрозда була написана «на злобу дня» [41, с. 6], і тому програє художнім текстам химерного плану. Попри це вона вважає, що такі твори зберігають актуальність проблематики, адже торкаються «загальнолюдських вічних питань, що в цілому пов'язані з екзистенцією людини» [41, с. 6]. Долучаючись

до поглядів дослідниці, зазначмо, що попри ідеологічну заангажованість, у них реалізується власний стиль митця, котрий характерний заглибленням у мікрокосм персонажів, першочерговим змалюванням людини як індивідуальності, а вже потім – як представника радянського суспільства.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження рецепції художніх зразків В. Дрозда 1970–1980-х років. Окреслена мета зумовлює вирішення таких завдань:

- визначити основні етапи вивчення доробку письменника 1970–1980-х років;

- виявити та систематизувати підходи до аналізу;

- з'ясувати актуальні аспекти для подальшого вивчення творчості епіка.

Предмет наукової розвідки – рецепція прози В. Дрозда 1970–1980-х років,

у яких реалістична модель світу позначена зверненням до соцреалістичного канону.

Виклад основного матеріалу. 1970–1980-ті роки характерні спробами автора в жанрі документальної, воєнної прози, а також написанням художніх текстів на сільську тематику. Він традиційно обирає суб'єктом дії радянську людину: революціонера, селянина, колгоспника, народного службовця тощо. У щоденнику письменник пояснює вибір такої тематики тим, що йому довелося «відповідати» вимогам тогочасної цензури: «Траплялося, і я писав „як усі”». Переглядаючи мої тодішні книги, надібую вимушені „поплавки”, інакше б книги елементарно не були надруковані» [15, с. 13]. До цієї проблеми звертається літературознавиця С. Андрусів. Так вона поділяє твори епіка на дві групи: «такі, що їх би міг написати „хтось інший”» [2, с. 322] та «такі, що їх би написати тільки В. Дрозд» [2, с. 322]. Спираючись на дослідження С. Андрусів, зазначмо, що з-поміж його творів першого плану 1970–1980-х років, за нашими спостереженнями, можна виділити романи «Добра вість» (1971), «Ритми життя» (1974), «Дорога до матері» (1978), «Земля під копитами» (1980),

«Інна Сіверська, суддя» (1985), повість «Що було, що буде» (1981), збірки оповідань «Ніч у вересні» (1980), «Три чарівні перлини» (1981), які вміщують і химерні, і «традиційні» (О. Січкара [39]) художні тексти.

Роман «Добра вість» (1971 р.) є першою спробою пера митця в документально-біографічному різновиді літератури. У ньому письменник широко залучає архівні джерела, щоб усебічно зобразити шлях і становлення відомого українського революціонера Ювеналія Мельникова (1868–1900 рр.) у центрі робітничого руху в Києві наприкінці ХІХ століття. До змалювання цієї постаті В. Дрозд також звертається в однойменному романі (1972 р.). У 1971 році журнал «Вітчизна» (№3–4) надрукував твір «Добра вість». Того ж року у видавництві «Дніпро» його було опубліковано окремою книгою [17]. До аналізу прозового тексту в радянські часи зверталися П. Варгатюк [6], В. Дончик [13], М. Кодак [26], Л. Маляренко [29], О. Парасунько [33], С. Пінчук [35], І. Тарасенко [43] та інші.

Дослідники П. Варгатюк [6], О. Парасунько [33], С. Пінчук [35], І. Тарасенко [43] та інші позитивно оцінюють твір і звертають увагу на авторську репрезентацію історичної постаті Ювеналія Мельникова. О. Парасунько вважає, що образ персонажа є «глибоко принциповим» [33, с. 3] та «сучасно містким» [33, с. 3]. І. Тарасенко пише, що епік «наділяє свого героя рисами невтомного поборника за правду і справедливість» [43, с. 3]. В. Дончик у студії «Людяне як героїчне» (1971 р.) характеризує головного персонажа, наголошуючи на тому, що його образ «окреслено виразно й переконливо» [13, с. 42]. Митець, за спостереженнями С. Пінчука, у першу чергу прагнув відтворити характер «живої людини» [35, с. 157], а не історичні факти. П. Варгатюк [6] аналізує втілення концепції героя у творі. Автор розвідки вважає, що письменник «<...> створив історично й художньо правдивий образ пристрасного революціонера-борця <...>» [6, с. 133], і виділяє риси характеру Ювеналія Мельникова: вірність обов'язку, витримка, солідарність з товаришами, людяність, непримиренність [6, с. 134].

Предметом літературознавчої уваги є синтез художнього та історичного матеріалу. У рецензії «Слово про орла» (1971 р.) І. Тарасенко окреслює ідейно-тематичну спрямованість, жанрову форму роману та зазначає, що В. Дрозд при його написанні послуговувався документальними джерелами, що зібрали роменські краєзнавці [43, с. 3]. Він пише про використання автором «яскравих публіцистичних узагальнень подій і фактів» [43, с. 3],

«простоту і доступність мови» [43, с. 3]. В. Дончик [13] відзначає гармонійне поєднання художності та документальності у творі. О. Парасунько стверджує, що позитивною особливістю роману є «принципова документальність» [33, с. 3]. Своєю чергою Л. Маляренко [29], В. Беляєв [4] не погоджуються з критиками й зауважують про надмірний документалізм у В. Дрозда. У науковій розвідці «Художнє дослідження невігданого» (1974 р.) М. Кодак [26] вважає, що монтажна будова твору наближає «Добру вість» до кіно. Критик схвально оцінює роман та стверджує, що письменник «уміє додумати документ і „змусити“ героя діяти в обстановці, не передбаченій документом» [26, с. 121].

Зазначмо, що з 1990-х років і до сьогодні увага до ґрунтовного вивчення роману представлена працями О. Січкара [39; 40; 41]. Вона пише про те, що специфіка жанрової форми цього зразка вимагає подання правдивого матеріалу, а отже, «сковує» [39] мову та фантазію епіка. Авторка студії [40] розвиває погляди С. Пінчука [35]: вважає, що в центрі твору «Добра вість» – не революційні події, які є лише зовнішнім тлом, а внутрішній світ Ювеналія Мельникова, його «самозречена відданість справі, вмотивована особистими рисами характеру і темпераменту» [40].

Необхідно звернути увагу на те, що митець продовжує розвивати традиції документально-біографічної прози в диалогії «Ритми життя» (1974 р.), «Дорога до матері» (1978 р.), в основі сюжету якої покладено долі академіка О. Богомольця і його матері Софії – народниці та революціонерки. Ці романи були опубліковані на сторінках журналу «Вітчизна» (1974 р. №1–2, 1978 р. №4–5), а також вийшли окремим виданням [18; 21].

До аналізу творів зверталися радянські літературознавці (М. Жулинський [25], П. Осадчук [32], Л. Санов [36; 37] та інші), а також сучасні науковці (Н. Семененко [38], О. Січкара [39; 40; 41], Р. Ткаченко [45]). Так П. Осадчук у рецензії [32] досліджує образ «самовідданої революціонерки» [32, с. 151] Софії Богомолець та її родини, а також сюжетно-композиційні особливості художнього тексту «Ритми життя». Загалом він позитивно оцінює цей роман, проте зазначає, що «в деяких розділах немає достатньої внутрішньої напруги в розвитку дії, думки» [32, с. 152]. Л. Санов у науковій розвідці «На свої горизонти» (1979 р.) пише, що в художніх зразках «Добра вість», «Ритми життя» письменник майстерно дослідив історичні події та зумів «відчутти революційний пульс епохи» [36, с. 64]. У рецензії [37] на роман «Дорога до матері» він стверджує, що «Образ

Софії Богомолець – полум'яної революціонерки <...> без перебільшень можна назвати одним із найсильніших і найвзуршлівіших жіночих образів в українській прозі останніх років» [37, с. 2].

У статті «Яким корінням живе дерево?» (1986 р.) М. Жулинський аналізує твори «Добра вість», «Ритми життя», «Дорога до матері» [25, с. 138–139] та зазначає, що вони цікаві зображенням сильних особистостей. Дослідник наголошує, що психологізм – домінанта, яка втілюється в характеротворенні персонажів [25, с. 139]. Він відзначає, що художня цінність документально-біографічного доробку В. Дрозда полягає у «відтворенні духовно-психологічної атмосфери епохи» [25, с. 138].

Необхідно зазначити, що нова генерація науковців (С. Андрусів [2], Н. Семененко [38], Л. Тарнашинська [44], Р. Ткаченко [45] та інші) неоднозначно оцінює документально-біографічну спадщину епіка. Так С. Андрусів [2] дає негативний відгук на таку прозу В. Дрозда: «Усе написано неіндивідуалізованим словом підручника з історії із обов'язковими для літературного твору „художніми картинками” [2, с. 322]. Л. Тарнашинська також відзначає, що твори «Добра вість», «Ритми життя», «Дорога до матері» написані в «схематизованому жанрі» [44, с. 9]. Проте Н. Семененко в статті «Новаторство Володимира Дрозда в створенні роману-біографії» (2000 р.) пише, що в зразках «Ритми життя», «Дорога до матері» висвітлюються «Яскраві грані історико-соціального та художнього світобачення письменника», що «допомагає глибше збагнути деякі особливості його творчої манери <...>» [38, с. 126]. Вона також звертає увагу на репрезентацію постаті Софії Богомолець у діалогії митця.

О. Галич почав вивчати окреслену тему в радянський період [7], проте його основні розвідки з'являються пізніше [8; 9]. Літературознавець досліджує жанрові особливості документально-біографічної прози українських письменників у працях [8; 9]. Так він констатує, що В. Дрозд при написанні аналізованих романів використав рідкісні архівні матеріали та спогади людей про родину Богомолець, що дозволило йому створити правдиві «портрети» [7, с. 21] двох поколінь цієї родини. У статті [8] він називає художній зразок «Ритми життя» одним з найкращих творів такого жанру та виділяє його особливості: психологізація героя, інтерес до маральної проблематики, інтелектуальність наративних структур, використання умовних прийомів [8] тощо. О. Січкареж розглядає документально-біографічні тексти автора в розвідках [39; 40; 41]. Предметом її

дисертаційного дослідження, основні положення якого висвітлені в авторефераті [41], є психологізм (утілений через сни, спогади, життєву позицію персонажів тощо) та композиційні особливості в доробку епіка. Р. Ткаченко [45] відстоює думку про те, що в «Ритмах життя» митець реалізує художній код шістдесятництва, котрий втілюється через репрезентацію «національних, гуманістичних ідей, культурництва» [45, с. 105].

Роман «Земля під копитами» (1979 р.) – зразок таланту письменника, у якому він звертається до мілітарної теми й розкриває особливості психіки людей, що вимушені долати перипетії воєнної дійсності. Твір аналізувався в радянський період критиками В. Агеєвою [1], А. Дімаровим [19], В. Дончиком [12], В. Москальцем [30], М. Слабошпицьким [12], у сучасний – літературознавцями С. Андрусів [2], І. Кропивко [28], О. Січкаре [39; 41] та іншими. Уперше його було надруковано в журналі «Дніпро» 1979 року. Прозовий текст був високо оцінений: свідченням цього є літературна премія імені А. Головка, яку майстер здобув 1981 року. У 1987 році за цим твором було поставлено однойменну п'єсу у Волинському театрі імені Т. Шевченка, де автор розкрив талант драматурга. Він органічно поєднав «епічність подій минулої війни і психологізм у зображенні внутрішнього світу героїв <...>» [50, с. 7], – пише Д. Шлапак. Необхідно зазначити, що в 1989 році роман «Земля під копитами» увійшов до двотомного видання вибраної прози В. Дрозда [16].

Дослідники В. Дончик [12], М. Жулинський [25], В. Москалець [30], М. Наєнко [31] та інші зосереджують увагу на образній системі цього художнього зразка. У газеті «Деснянська правда» (1980 р.) було опубліковано позитивну рецензію В. Москальця на твір «Земля під копитами», що дістала назву «Через сніги до сонця» [30]. Він пише про особливості поділу персонажів, також підкреслює, що епік зобразив незнищенну силу духу радянських людей, які «опинилися під п'ятою фашизму» [30, с. 4]. У статті «Динаміка жанру (український роман 1979 року)» (1980 р.) В. Дончик та М. Слабошпицький [12] відзначають типовість характеру Галі Поночівни – української матері, що гідно пройшла крізь жахи війни [12, с. 22]. М. Наєнко в студії «Космос душі і земні турботи» (1985 р.) пише, що героїня виявила «неабияку стійкість і душевну висоту в протиборстві з захмелілим од крові фашизмом» [31, с. 124–125]. М. Жулинський підкреслює, що сюжетна дія в романі розгортається завдяки протиставленню двох характерів – Галі

Поночівни та її антагоніста Степана Шуляка: «Два образи – втілення добра і зла, любові і ненависті, віри і безнадії, життя і смерті» [25, с. 140]. На думку Н. Чорної, головна героїня рятує не тільки синів, а й «майбутнє свого народу» [48, с. 23]. В. Агеєва зауважує, що митець зображає образ жінки-матері, героїзм якої не відзначений титулами та нагородами [1, с. 223].

Літературознавці В. Агеєва [1], В. Дончик [12], М. Жулинський [25], М. Слабошпицький [12], Н. Чорна [48] та інші розглядають особливості поетики цього художнього тексту. В. Дончик та М. Слабошпицький виділяють такі характерні ознаки роману: епічні узагальнення, які створюються через соціально-психологічний аналіз героїв, символізм, народність [12, с. 22]. М. Жулинський [25] у науковій розвідці «Яким корінням живе дерево?» (1986 р.) відзначає, що автор «Землі під копитами» використовує засоби символізму, художньо-емоційної узагальненості, народного мистецтва. У студії «З досвіду сучасної воєнної прози: (спроба порівняльного аналізу)» (1985 р.) Н. Чорна виділяє спільні та відмінні риси творів «Земля під копитами» (1979) В. Дрозда та «Усвятські шоломоносці» (1977) Є. Носова [48, с. 23–24]. Літературознавиця відзначає особливості стилю аналізованих романів: історичні асоціації, оповідні, народно-речитивні інтонації, засоби фольклорної поетики [48, с. 24]. У монографії «Діалектика художнього пошуку» (1989 р.) В. Агеєва [1] пише, що в прозовому зразкові «Земля під копитами» письменник використовує прийом контрасту, фольклорну поетику. Авторка статті звертає увагу на тип лірико-психологічної оповіді та на відсутність масштабного зображення історичних подій [1, с. 223].

Варто підкреслити, що з 1990-х років аналіз художнього тексту представлений лише в поодиноких наукових розвідках С. Андрусів [2], І. Кропивко [28], О. Січкара [39; 41]. Так С. Андрусів зазначає, що роман «Земля під копитами» вирізняється з-поміж інших творів В. Дрозда зображенням війни. Вона звертає увагу на його поетику, «концепцію життя і людини» [2, с. 325], а також пише, що образ Галі Поночівни уособлює «незнищенність нашого народу й материнської любові, вічне материнське начало життя» [2, с. 325]. О. Січкара [39] вивчає жанрово-стильові особливості доробку письменника та поділяє його прозові зразки, слідом за С. Андрусів, на химерні та «традиційні» (реалістичні) [39; 41]. Науковиця не відносить аналізований роман до жодної з наведених категорій, мотивуючи це специфікою характеротворення персонажа: «Проста

українська жінка на тлі війни – образ реальний і водночас легендарний, який уособлює не просто жінку, а незнищенну матір, переповнену любов'ю не тільки до своїх дітей, але й до людства в цілому» [39]. Вона зазначає, що образ Галі Поночівни має автобіографічне підґрунтя – це прототип матері В. Дрозда.

І. Кропивко [28] пише про особливості функціонування другорядних персонажів у тексті, поділяє їх на категорії «мирних» і «зрадників» [28], які своєю чергою є дієвими або статичними. Персонажі другого плану, за її спостереженнями, виконують композиційну та сюжетотвірну функції. Літературознавиця акцентує увагу на стилі наративу у творі «Земля під копитами» й відзначає, що письменник послуговується прийомами зіставлення, авторського резюмування, що посилюють експресивність оповіді [28].

У період 1970–1980-х років митець опублікував дві збірки оповідань – «Ніч у вересні» (1980 р.) [20], «Три чарівні перлини» (1981 р.) [23]. Особливої уваги заслуговують розвідки радянських дослідників М. Жулинського [25], М. Суховецького [42] та сучасних науковців Ю. Бадзьо [2], С. Криворученко [27], Н. Підгаєвської [34], що ґрунтовно аналізують малі жанрові форми в доробку В. Дрозда, зокрема психологізм, міфопоетику, філософське підґрунтя, модальні смисли в сюжетах тощо. Ю. Бадзьо високо оцінює прозу автора та відзначає, що в оповіданнях він «виступає з зрілим культурним майстром, з виразним індивідуальним почерком» [2, с. 53].

У 1981 році була надрукована повість митця «Що було, що буде» [24]. Твір є типовим за тематикою, адже висвітлює життя колгоспників і селян. Попри це оригінальною рисою поетики цього художнього тексту є «усеприсутність» [39] оповідача, який намагається написати кіносценарій та вступає в іронічний діалог з критиками: В. Дрозд зумисне пише твір, у якому без відхилень дотримується догматів соцреалізму (поділ на позитивних та негативних персонажів, висвітлення життя трудящих мас, оптимістичний пафос тощо), проте робить це жартома й сперечаючись у ремарках. Рецепція повісті «Що було, що буде» представлена розвідками радянського дослідника С. Шаховського [49] та сучасних науковиць С. Андрусів [2], О. Січкара [39]. Так С. Шаховський побіжно згадує цей зразок у статті [49]. С. Андрусів відзначає, що в прозовому тексті зображено «щось бадьореньке та оптимістичне про колгоспне село» [2, с. 322]. О. Січкара пише: «Повість – ніби сценарій навпаки – суцільна ремінісценція, в якій періодично надається слово персонажам» [39].

Роман «Інна Сіверська, суддя» уперше був опублікований у журналі «Київ» (№1–2) 1985 року. Згодом його надрукувало видавництво «Радянський письменник» однією книгою з химерним твором В. Дрозда «Спектакль» [22]. У цьому тексті змальовується життєва історія справедливої жінки-юристки, пріоритетом для якої є громадянський обов'язок, а не особисте щастя. Авторами першого відгуку на роман, котрий вміщений у виданні [22], є М. Дубіна та Ю. Мушкетик. Вони окреслюють його ідейно-тематичну спрямованість. Слідом за ними Л. Федоровська пише, що ідея художнього зразка полягає в утвердженні сили правди та ширості життя [47, с. 8].

Дослідники Л. Донченко [10], М. Дубіна [22], М. Жулинський [25], С. Тримбач [46], Л. Федоровська [47] та інші звертаються до аналізу образу головної героїні, наголошуючи на тому, що письменник надає перевагу актуальному персонажеві. Так М. Дубіна, Ю. Мушкетик зазначають, що Інна Сіверська «воює з порушниками радянських законів» і «стоїть на сторожі добра» [22, с. 2]. Героїня автора, за ствердженням Л. Федоровської, «не лише професійний хист, а й зранену душу свою зважилась покласти на терези справедливості» [47, с. 8]. Л. Донченко акцентує увагу на психологізмі як засобі характеротворення. Також вона вважає, що через образ персонажа митець транслює ідею твору: «<...> суддя не має права на помилку, він несе повсякчасну відповідальність за людські долі» [10, с. 5]. С. Тримбач [46] визначає риси характеру Інни Сіверської та послідовно з'ясовує причини її самотності, заявлені епіком. Зазначмо, що В. Брюгген [5] розглядає другорядні образи (Антон Верети, Василя Нечипоренка, Яна, Андрія Житника, Горського), що, на його думку, розкривають характер героїні та впливають на її долю.

Критики М. Дубіна, Ю. Мушкетик порівнюють роман «Інна Сіверська, суддя» із «Спектаклем» В. Дрозда, зазначаючи, що в цих художніх текстах прозаїк порушує проблему духовного розвитку людини [22, с. 2]. С. Тримбач вважає, що різниця між ними полягає в змалюванні головних персонажів: поряд із «антигероєм» [46, с. 257] Петрунею стоїть повноцінна, позитивно змалювана героїня – народна суддя. В. Брюгген [5], Л. Донченко [10] також з'ясовують зв'язки між прозовими зразками майстра. Так Л. Донченко [10] пише, що символічні алюзії на роман «Самотній вовк (Вовкулака)» наявні у творі «Інна Сіверська, суддя»: вовча шуба та звір, що злякався головної героїні. В. Брюгген вважає, що названі романи

споріднюють «соціальна загостреність, наступальність громадянської позиції <...>» [5, с. 166].

Увагу літературознавців звертає аналіз другорядного персонажа Антона Верети. Науковці Л. Донченко [10], М. Жулинський [25], С. Тримбач [46], Л. Федоровська [47] та інші одностайно вважають його антагоністом жінки-судді в романі. Герой, на їхню думку, перш за все є негативним через пристосуванство. С. Тримбач у рецензії «Максималізм» (1985 р.) відзначає, що образ Верети репрезентований «справжнім театром масок» [46, с. 258].

У розвідці «Виміри її життя» (1985 р.) Л. Донченкорозглядаєвнутрішнійконфліктроману та пише про особливості його сюжету «<...> історія життя героїні ретельно виписана через ретроспективний план її пам'яті» [10, с. 5]. Вона виділяє риси кінематографа у творі: монтажна композиція, мізансцени, драматизм [10, с. 5].

Зазначмо, що в сучасному літературознавстві інтерес до вивчення прозового зразка обмежується науковими студіями С. Андрусів [2], Л. Донченко [11], О. Січкара [39; 41]. С. Андрусів зазначає, що об'єктом зображення у В. Дрозда є «невсипуща сила радянської юриспруденції» [2, с. 322]. О. Січкара аналізує жіночі образи в прозі митця та пише, що їхні характери «за міцністю духу перевершують чоловіків» [41, с. 8] і протиставляються чоловічим образам, зокрема антагоністам [41, с. 9]. Розглядаючи втілення концепції головної героїні в романі «Інна Сіверська, суддя», літературознавиця вважає, що письменник розкриває образ самовідданої жінки-юристки відповідно до власної життєвої позиції, він «завжди виступав проти економічно-кримінальних операцій, спрямованих на особисте збагачення» [39]. Л. Донченко вивчає аспекти «духовного стоїцизму» [11, с. 140–144], що втілюються в характерові героїні Інни Сіверської, у монографії «Художні моделі національної ідентичності» (2014 р.).

Висновки. Отже, дослідивши науково-критичні розвідки, доробку В. Дрозда 1970–1980-х років, ми з'ясували, що у творчості епіка втілюються дві художні тенденції: в одній перевага надається поетиці соцреалізму, а в іншій яскраво виражаються риси химерної прози. Уважаємо за потрібне виділити два етапи звернення до його спадщини – радянський і пострадянський. Зазначмо, що радянські дослідники виявили значний інтерес до вивчення творів першої групи, порівняно з сучасними, що свідчить про ідеологічну заангажованість текстів. Попри це варто наголосити, що романи «Добра

вість», «Ритми життя», Дорога до матері», «Інна Сіверська, суддя», «Земля під копитами» та інші актуальні в аспекті проблематики та авторської концепції. У них письменник, як і в химерних жанрах, репрезентує власний стиль, надаючи перевагу першочерговому змалюванню людини як індивідуальності.

У період з 1970-х до кінця 1980-х років названі прозові зразки аналізували критики В. Агеева, В. Брюгген, П. Варгатюк, В. Дончик, М. Жулинський, С. Пінчук, Л. Санов, С. Тримбач та інші. Вони звернули увагу на образну систему, сюжетно-композиційну специфіку, проблемно-те-

матичний, ідейний зміст, стиль оповіді тощо. З 1990-х років і до сьогодні рецепція аналізованого доробку художника представлена невеликою низкою статей С. Андрусів, Ю. Бадзьо, І. Кропивко, О. Січкач, Л. Тарнашинської, Р. Ткаченка та інших. Сучасні розвідки свідчать про дослідницьку зацікавленість у вивченні поезики характеротворення, наративних стратегій, психологічного інструментарію, філософського підґрунтя у творчості майстра тощо.

Відтак констатуємо, що подальше вивчення прози В. Дрозда 1970–1980-х років є перспективним, зокрема в площині мотивних домінант.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агеева В. П. Нові виміри воєнної теми. *Діалектика художнього пошуку. Літературний процес 60–80-х років : монографія* / за ред. В. Г. Дончика. Київ : Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, 1989. С. 207–247.
2. Андрусів С. Володимир Дрозд. *Історія української літератури ХХ ст. : підруч. для студ. гуманітар. спец. вузів : у 2 кн.* / за ред. В. Г. Дончика. Кн 2. Київ. 1998. С. 322–328.
3. Бадзьо Ю. Літературні декорації та живі парості таланту: (оповід. Володимира Дрозда). *Слово і час*. 1994. № 11/12. – С. 44–53.
4. Беляєв В. Зоря нового дня: історико-революційна проза останніх років. *Дніпро*. 1974. № 1. С. 137–144.
5. Брюгген В. Життя без репетицій. *Прапор*. 1986. № 6. С. 165–169.
6. Варгатюк П. Л. Рецензія. *Український історичний журнал*. 1978. № 12. С. 133–134.
7. Галич О. А. Історичні постаті в художній літературі. *Радянське літературознавство*. 1983. № 3. С. 16–23.
8. Галич О. А. Критерії розрізнення історичної та документально-біографічної прози. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки* / за ред. П. І. Білоусенка, Т. В. Хом'яка. Запоріжжя, 2010. № 2. С. 44–49. URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=17947&chapter=1> (дата звернення: 11.02.2022).
9. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, ґенеза, перспективи. Луганськ: Знання, 2001. 246 с.
10. Донченко Л. Виміри її життя. *Літературна Україна*. 1985. 24 жовт. С. 5.
11. Донченко Л. О. *Художні моделі національної ідентичності : монографія*. Київ : КНТ, 2014. 220 с.
12. Дончик В., Слабошпицький М. Динаміка жанру : (укр. роман 1979 р.). *Українська мова і література в школі*. 1980. № 10. С. 11–24.
13. Дончик В. Людяне як героїчне. *Радянське літературознавство*. 1971. №7. С. 29–44.
14. Дончик В. Г. Художній світ праці й подвигу : (огляд проз. кн. 1974 р.). *Українська мова і література в школі*. 1975. № 4. С. 11–25.
15. Дрозд В. Вибрані твори у двох томах. / вст. ст. Володимира Дрозда. Київ: Рад. письменник, 1989. Т. 1. 462 с.
16. Дрозд В. Вибрані твори у двох томах. Київ : Радянський письменник, 1989. Т. 2. 552 с.
17. В. Дрозд. *Добра вість: роман-біографія*. Київ: Дніпро, 1971. 187 с. Сер. «Романи й повісті». Вип. 10.
18. Дрозд В. *Дорога до матері: роман-біографія*. Київ: Дніпро, 1978. Сер. «Романи й повісті». Вип. 8. 183 с.
19. В. Дрозд. *Земля під копитами : повісті*. Київ : Молодь, 1981. 254 с.
20. Дрозд В. *Ніч у вересні: оповід., мал. сучас. села*. Київ: Рад. письменник, 1980. 304 с.
21. Дрозд В. *Ритми життя: роман-біографія / передм. авт.* Київ : Дніпро, 1974. Сер. «Романи й повісті». Вип. 6. 236 с.
22. Дрозд В. *Спектакль : романи*. Київ. : Рад. письменник, 1985. 400 с.
23. Дрозд В. *Три чарівні перлини : оповідання*. Київ : Дніпро, 1981. 335 с.
24. Дрозд В. *Що було, що буде... : весела повість*. *Київ'81 : літ.-худож. та громад.-політ. зб.* Київ, 1981. Вип. 5. С. 79–142.
25. Жулинський М. «Яким корінням живе дерево?». *Наближення : літ. діалоги*. Київ, 1986. С. 122–170.
26. Кодак М. Художнє дослідження невігданого. *Вітчизна*. 1974. № 9. С. 117–128.
27. Криворученко С. В. Сутність текстової категорії «дискурсно-модальна семантика». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2009. Сер. 8: «Філологічні науки» (мовознавство і літературознавство). Вип. 3. С. 112–120.
28. Кропивко І. В. Функціональні особливості системи образів героїв другого плану в романі В. Дрозда «Земля під копитами». *Література в контексті культури : зб. наук. пр.* : Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара / за ред. В. А. Гусева. Дніпропетровськ, 2008. Вип. 18. С. 125–133.

29. Маляренко Л. Люди з легендарними долями : нотатки про деякі історико-революц. твори в укр. рад. л-рі. *Прапор*. 1973. № 4. С. 86–89.
30. Москалець В. Через сніги до сонця. *Деснянська правда*. 1980. 6 лют. С. 4.
31. Наєнко М. «Космос душі і земні турботи»: роздуми над романами останніх років. *Київ*. 1985. №7. С. 122–126.
32. Осадчук П. Революційні ритми часу. *Дніпро*. 1975. № 7. С. 150–153.
33. Парасунько О. Образ Ювеналія Мельникова. *Літературна Україна*. 1972. 9 трав. С. 3.
34. Підгаєвська Н. Прийоми художнього психологічного аналізу в творчій манері В. Дрозда. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : збірник наукових праць / С. Кіраль та ін., Київ, 2009. Вип 18. – С. 191–202.*
35. Пінчук С. Полум'я вічного вогню. *Вітчизна*. 1973. № 6. С. 151–159.
36. Санов Л. На свої горизонти. *Проблеми. Жанри. Майстерність : літ.-критич. ст.* Київ, 1979. Вип. 4. С. 63–82.
37. Санов Л. Подвиг матері. *Літ. Україна*. 1978. 8 груд. С. 2.
38. Семененко Н. Новаторство Володимира Дрозда в створенні роману-біографії. *Сучасний погляд на літературу. : наук. збірник / П. П. Хропко та ін. Київ, 2000. Вип. 3. 126–136.*
39. Січкач О. Жанрово-стильове розмаїття прози В. Дрозда. *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка*. Житомир : ЖДУ, 2006. Вип. 28. С. 199–204. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1905/1/5.pdf> (дата звернення: 10.02.2022).
40. Січкач О. Історико-біографічна проза В. Дрозда. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 2. С. 210–295. URL: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=18028&chapter=1> (дата звернення: 10.02.2022).
41. Січкач О. М. Проза В. Дрозда : психол. аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2008. 20 с.
42. Суховецький М. Історизм прози. *Вітчизна*. 1981. № 8. С. 210–212.
43. Тарасенко І. Слово про орла. *Ленінська правда*. Суми, 1971. 11 трав. С. 3.
44. Тарнашинська Л. Б. Володимир Дрозд : «Письменник – лише уста народу» : біобібліогр. нарис / І. О. Негрейчук. Київ : Міністерство культури України, Національна парламентська бібліотека України, 2013. Вип. 15. 176 с.
45. Ткаченко Р. Художній код шістдесятництва в романі В. Дрозда «Ритми життя». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Серія : Філологічна. Вип. 41. С. 102–105. URL: <http://biog.in.ua/hudojnij-kod-shistdesyatnictva-v-romani-v-drozda-ritmi-jittya.html> (дата звернення: 11.02.2022).
46. Тримбач С. Максималізм. *Дружба народів*. 1985. № 6. С. 256–258.
47. Федоровська Л. Подвижництво духу – як необхідність часу : про деякі тенденції та шукання прози 80-х років. *На чистих берегах : літ.-критич. ст.* Київ, 1990. С. 7–35.
48. Чорна Н. І. З досвіду сучасної воєнної прози : (спроба порівнял. аналізу). *Радянське літературознавство*. 1985. № 5. С. 16–24.
49. Шаховський С. У вінок слави і звитяг : по сторінках п'яти випусків щорічника «Київ». *Дніпро*. 1982. № 5. С. 135–138.
50. Шлапак Д. Час правди, час завдань : нові п'єси драматургів України. *Літ. Україна*. 21 трав. С. 6–7.